

Slægts – Tidende

for
Trekantområdet

Udgiwet af Trekantområdets Slægtshistoriske Forening

Nr.: 36

April

Sæson 2015/16

Bestyrelse

- Formand:** Jesper Ratjen, Majvænget 66, 6000 Kolding
☎ 7551 8063, e-mail: j.ratjen@stofanet.dk
- Næstformand,
redaktør:** Kai Aurbo, Borggårdsparken 38, 7080 Børkop
☎ 7586 8315, e-mail: kaiaurbo@gmail.com
- Kasserer,
bladudvalg:** Jonna Qvortrup, Prangervej 82, 7000 Fredericia
☎ 7592 9678, e-mail: jonnaqvortrup@hotmail.com
- Sekretær:** Niels Thomsen, Agatvænget 7, 7000 Fredericia
☎ 4045 2673, e-mail: aase.niels.thomsen@gmail.com
- Bibliotekar:** Jens Christian Bruun-Toft, Blåkjærvej 16, Erritsø 7000
Fredericia
☎ 7594 0810, e-mail: bruun-toft@mail.dk
- Forlystelsesråd:** Hanne Olsen, Søndermarksvej 72, 1. tv., 7000 Fredericia
☎ 4041 1879, e-mail: hannejonolsen@gmail.com
- Suppleant:
(Moccamester)** Bente Mikkelsen, Stenhøjparken 8, 7000 Fredericia
☎ 3022 4265, e-mail: bentenogi@gmail.com
- Suppleant:
(ass. Moccamester)** Vakant ☎

Møder afholdes den 2. mandag i månederne september-april og ofte i samarbejde med Lillebælt Folkeuniversitet (FU). De begynder kl. 19.15 og afholdes på LOKALHISTORISK ARKIV, Frederik III's Vej 6, Fredericia. Mødelokalet er åbent fra kl. 18.30, således at der er lejlighed til slægts snak og til at benytte foreningens bibliotek. Møderne indledes med ”medlemmernes 10 minutter”, hvor der kan fortælles om gode oplevelser, givtige kilder, læses op, gives tips osv. Udlån fra foreningens bibliotek sker i forbindelse med møderne og der vil altid være hjælp at hente til tyding af gotisk skrift eller ideer til at komme videre. Kaffe/te ”ad libitum” 10 kr.

Medlemskab (incl. abonnement på ”Slægts-Tidende” og ”Slægten”) pr. år 200 kr. – par 280 kr. GÆSTER ER VELKOMNE. Gæstebilletter 40 kr. pr. foredrag.

<http://www.trekanten-slaegt.dk>

WEB – master: Kai Aurbo.

Seneste medlemsmøder.

Alle referater fra møderne finder du i sin fulde længde på foreningens hjemmeside:
www.trekanten-slaegt.dk

Referat fra medlemsmøde den 14. dec. 2015. (forkortet)

I samarbejde med Lillebælt Folkeuniversitet.
38 deltagere.

Tema: ”Udlagt barnefader” ved Erik Kann,
kommunikationskonsulent, Rigshospitalet-Glostrup Hospital,
København.

Af Niels Thomsen, sekretær og Jesper Ratjen, formand.

Formanden Jesper Ratjen bød velkommen og gjorde opmærksom på at foreningen er ved at få et problem omkring rekruttering af nye medlemmer til bestyrelsen. Foreningens overlevelse er afhængig af, at der også er medlemmer, der vil påtage sig arbejdet i bestyrelsen. Se den fulde ordlyd af bestyrelsens indlæg i december nummeret af Slægts-Tidende.

Guðrun Bøgedal havde sendt en lidt anderledes julesang, ”Digterjul”, som vi sang.

Formanden fremlagde yderligere billeder og tekst, der kunne bekræfte og belyse benyttelsen af en hestetrukket ligvogn ved begravelser i Fredericia indtil 1963, samt kørsel til kirkegårdskapel om aftenen. (se ”medlemmernes 10 minutter” fra d. 12. oktober 2015).

Herefter indledte Erik Kann (billedet) sit foredrag ledsaget af PowerPoint-slides. (Vi fik lov til at sende disse til tilhørere, som oplyste deres e-mail adresse).

Når børn var født uden for ægteskab, blev disse "uægteskabelige børn" i kirkebogen anført som *uægte børn*. Moderen var der ikke tvivl om, men hvem var faderen? Efter moderens angivelse blev en mand *udlagt som barnefader* og var fra 1763 bidragspligtig.

(Ordet "uægte" forbindes både i dag og tidligere med falskhed og ubetydelighed. Den juridiske betydning af at være født uden for ægteskab bestod i, at børnene indtil 1937 ikke havde arveret efter faderen og ikke havde ret til at bære hans navn. Barnet havde kun arveret efter sin mor og slægten på moderens side).

Et *slegfredbarn* eller frillebarn var et barn af samlevende forældre, der ikke var gift. Hvis forældrene senere indgik ægteskab, skiftede barnet status fra uægte til ægte og fik arveret efter faderen og hans slægt. I lægdsrullen kan betegnelsen slegfredbarn være anført.

Begynd med kirkebogens indholdsfortegnelse.

I de ældre kirkebøger før 1814, var de uægte børn ofte opført i et særskilt afsnit til sidst. Se indholdsfortegnelsen. I de senere skematiske kirkebøger, må de søges blandt de øvrige fødte.

Ved barnets konfirmation kan der være oplysning om faderen.

Samfundets straffeforanstaltninger giver os informationer.

Lejermål (samleje udenfor ægteskab) indebar siden landskabslovene den verdslige straf, at manden skulle betale en bøde. En forordning 1617 påbød, at både manden og kvinden skulle **betale bøde**. (Gældende indtil 1812).

Desuden skulle de indtil 1767 *stå åbenbar skrifte i kirken* ("publice absolvens" – syndsbeholdelse i menighedens påhør). Hun skulle angive navnet på barnets far. Kravet om åbenbar skrifte blev afskaffet i 1767 og blev indtil 1800 erstattet af *fængsel på vand og brød i 8 dage*.

Man bøder til sit herskab

Lejermålsbøderne blev betalt til lensbesidderne; dvs. til godsejeren.

I byerne til magistraten.

Bødebetalingerne er registreret i *Rentekammerets »Reviderede regnskaber«*. Den vigtigste kilde er dog: *Amtsstueregenskaberne* og *købstadsregnskaberne*, hvor regnskabstal og bilag med de betalende fremgår. (Også fra tiden før sognets bevarede kirkebøger).

Indtil 1763 var faderen fri for forpligtelser, hvis han havde betalt bøden for lejermålet.

Fra 1763 skulle faderen lige med moderen drage omsorg for barnets opdragelse og erlægge i det mindste halvdelen af omkostningerne til barnet er 10 år gammelt (*alimentationsbidrag*). Denne forpligtelse medfører, at der skal dokumentation og bevisligheder for faderskabet.

Hvis faderen hverken anerkender faderskabet eller bidrag bliver sagen en *faderskabssag*, som altid behandles af amtmanden. **NB!** Vær opmærksom på, at en faderskabssag kan være anlagt flere år efter barnets fødsel; til og med barnets 10. år.

Efter 1825 inddrages retsbetjenten i sagsbehandlingen og sagsgangen registreres i amtmandens journaler. Efter 1919 overgår sagerne til politiet.

Øvrigheden skal hjælpe moderen med inddrivelsen af de fastlagte bidrag, hvilket medfører et vigtigt kildemateriale i amtets journaler.

Hvis forældrene kunne enes om bidragets størrelse, indgik de en privat overenskomst, og der er derfor ikke noget at finde i arkiverne: [Ahh! – men øv!]

I anden halvdel af 1800-tallet bliver kommunerne en stadig mere aktiv del af sagsbehandlingen

Indtil 1844 er barnet og moderen forsørgelsesberettiget i *det sogn, hvor barnet er født*.

Efter 1844 ligger forsørgelsesberettigelsen i *det sogn, hvor moderen opholdt sig på 10 måneders dagen* før fødslen (undfangelsessognet). Denne forsørgelse gjaldt også hvis personen som voksen fik brug for offentlig hjælp.

Begynd altid i amsarkivet

Moderen sender et brev til amtmanden, hvor hun bor (ikke nødvendigvis, hvor barnet er født)

Plejebørn.

Lov af 20. april 1888 om tilsyn med Plejebørn.

Kommunerne var nu aktive omkring plejen af børn. Plejebørn omfatter også børn født udenfor ægteskab. Plejeforældre skulle godkendes af kommunen.

Formålet med stiftelser:

Fødselsstiftelse: Værne ugifte OG GIFTE mødre og børn ved fødslen

Plejestiftelsen: I kortere tid at huse de børn, som var født uden for ægteskab

Opfostringsstiftelsen: Udsætte børn til plejeforældre

I 1804 bliver Den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse dannet ved sammenlægning af Den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse og Den kgl. Opfostringsstiftelse.

En organisation: »Mødrehjælpen« startede i 1924 til støtte for enligt stillede mødre med børn. Den havde afdelinger i København, Århus og Odense. Fra 1939 indgik Mødrehjælpen i det offentlige socialsystem, som den fik en afgørende indflydelse på. Efter vedtagelsen af bistandsloven i 1976, blev den anset som overflødig og derfor nedlagt. Mødrehjælpens arkivalier bestilles via DAISY (med 75 års tilgængelighedsfrist).

(Siden er en selvejende institution med navn »Mødrehjælpen af 1983« stiftet til rådgivning og støtte for børnefamilier, der har det svært)

Anebevis

Det er vigtigt, at man gør op med sig selv, hvilken bevisstyrke, man vil kræve for at acceptere, at man har fundet de rette biologiske forældre.

Publice absolvens: Vær opmærksom på, at manden og kvinden ofte ikke står offentlig skrifte samme dag, samt at manden står offentlig skrifte, hvor han selv bor.

Er dette anebevis nok? – Eller skal han også have accepteret og **betalt lejemålsbøden?**

Konfirmation: Manden nævnes som faderen i kirkebogen ved barnets konfirmation

Faderskabssag: Amtmandens behandling og resultatet af denne burde være fornødent "bevis".

Erik Kann medbragte en litteraturliste: "Børn født udenfor ægteskab" der blev omdelt.

Referat fra slægtstemaaften den 11. jan. 2016. (forkortet)

22 deltagere

Tema: ”Spørgekassen og slægtsfortællinger” ved Bestyrelsen og medlemmerne.

Af Jesper Ratjen, formand

I Slægts-Tidende havde vi annonceret, at vi i forbindelse med dette møde, ville afholde auktion over nogle bogværker og tidsskrifter, som vi af pladshensyn og manglende låneinteresse ønskede at udskille af vores foreningsbibliotek. Bydelysten var stor. Alle værker blev solgt til fornuftige priser og der blev plukket mange hæfter ud af »Vejle Amts Årbøger«. Resterne foræres til »Slægtens Forlag« v/ Anton Blaabjerg. Auktionen indbragte 600-700 kr. til foreningens kasse. Tak for det!

Derefter var det tid for "**En lille fortælling om et medbragt »slægtsklenodie«**".

Nina Andersen havde medbragt en flot, vægtig **bordflagstang** i kobber og fortalte, at den havde hendes farfar, som havde været ansat på Frichs Maskinfabrik i Århus, fremstillet omk. 1915-20 hjemme ved kakkelovnen, mens hendes far som dreng havde set til, siddende på kulkassen. Ved fødselsdage i Ninas talrige børnebørne-flok, er flagstangen naturligvis på bordet.

Jesper fremviste et lille indrammet, **amatørmaleri portræt** af en læsende kvinde siddende i en karakteristisk overdækket kurvestol. Det forestillede angiveligt hans 6 x tipoldemor, idet hans tipoldefar, skovrider Ratjen, i 1884 bag på havde skrevet, at det forestillede hans tiptipoldemor og at "*såvidt vides stammer familien Ratjen fra Dithmarsken*". Dette lille portræt, som nu er gået i arv gennem 10 generationer, var anledningen til, at Jesper allerede som teenager i 1961 begyndte slægtsforskning for at finde ud af, hvem hun var. Det véd han stadig ikke, men har nylig gjort en væsentlig opdagelse, som blev tema for den følgende powerpoint-illustrerede slægtsfortælling:

Stammutter Ratjen

For nylig fik Jesper den idé, at følge et muligt spor til Dithmarsken via den karakteristiske kurvestol. Er en sådan stol kendt som typisk for Dithmarsken? "*Nein, das ist er nicht*", var svaret fra Dithmarscher Landesmuseum. Stolen minder lidt om de kendte "strandkurve" fra de nordtyske strande, men et "Strandkorb"-opslag på Google fortæller, at disse først er "opfundet" i 1882, – men der henvises også til nogle afbildninger i flamsk kunst fra 1600-årene af nogle lignende stole. – Og minsandten: På en Antwerpen-kunstners maleri af en syngende familie "*Soo D'oude Songen, Soo Pepen De Jongen*" fra 1638, sidder en ældre kvinde i en fuldstændig tilsvarende positur, syngende med et sangblad i hånden i en fuldstændig tilsvarende stol! En samtidig kunstner har gengivet maleriet i kobberstik; – Og minsandten igen: Jespers

lille ane-maleri er nøje, men amatørmæssigt, kopieret efter figuren på dette kobberstik. Det afsløres af den præcise gengivelse af folderne i det klæde, som hans "Stammutter" har lagt over baghoved og skuldre for at beskytte sig mod træk i et stort rum. "*En erkendelse efter 300 år*", mente Jesper, som forestiller sig, at det kan have været barnebarnet Hans, som har fundet figuren i kurvestolen på kobberstikket så lignende hans bedstemor, at han efter bedste evne, ved at kopiere efter kobberstikket, har malet det lille "portræt af sin bedstemor", skovridersens tiptipoldemor og Jespers 6 x tiptoldemor. Besiddelse af et stort, kostbart kobberstik og behov for ældre mennesker at sidde i en stol, som er konstrueret til at beskytte mod træk i et stort rum, hensætter Jesper i en forestilling om, at familien Ratjen kunne have boet i en af de store eenlængede Dithmarsker-gårde med en indretning som Frilandsmuseets Ostenfeldgård fra Sydslesvig? "*End of story*"!?

Efter kaffepausen, hvor januar 2016-nummeret af SLÆGTEN blev udleveret, var det tid for:

"Vi åbner **spørgekassen** og svarer på dens indhold af spørgsmål.

Guðrun Bøgedal havde spurgt: "*Hvor afleverer man bedst sine slægtsforskerpapirer*"?

Svaret var entydigt (Martin Mølgaard, Fredericia; Ester Nørrelykke, Kauslunde og Sven Erik Hansen, Øster Starup lokalarkiver): *På det lokalarkiv, som bedst dækker slægtens hjemsted*. Eventuelt det sted man selv har haft størst tilknytning til (været "lokal-person"), idet søgning i "arkiv.dk" jo kan formidle viden til andre dele af landet. *Kan man forlange kopier af det afleverede?* Entydigt: *Ja!* Det oplystes endvidere (Henning Karlby) at Dis-Danmark også modtager slægtsforskningsmateriale til opbevaring for eftertiden.

Bente Mikkelsen havde spurgt om *Jens True, som formodes født ca 1735, men hvor og af hvem og hvor og hvornår var hans hustru Andrea Margarethe Bagge død?*

Bente havde bl.a. leveret udskrift af en DDD-søgning på Jens True, FT 1787, som viste, at han på det tidspunkt var 53 år og købmand i Skælskør købstad. Ved død i Trinitatis, København i marts 1820, var han 85 år med dødsadresse: Gothersgade 7.

Svar: Som købmand skulle man have løst borgerskab i byen. Det er byfogedens domæne. Så søg i DAISY: Arkivskaber eller arkivserie: Skælskør byfoged; vælg: Register over borgerskaber. Registret er alfabetisk ordnet og nævner: Navn, fødested, borgerskab, dato og folio i protokollen, som fortæller, at *Jens True er født på Knapstrupgård i Sjælland* og søgte i 1783 borgerskab som købmand og brændevinsbrænder, hvilket fremgår af protokol III fol. 306. (Den må bestilles til og ses på et rigs-/landsarkiv), men fødestedsoplysningen fører os til Sdr. Jernløse sogn i Holbæk amt. Ved opslag i kirkebogen ses, at der netop i 1735 er født og den 20. april døbt en dreng *Jens* med far Monsr. Christen Jensen på Knapstrupgård (ao.opsl. 4/174) – Hvilket formodes at være svar på spørgsmålet, da ikke andre drenge af navn "Jens" er født på Knapstrupgård i årene 1734-1736.

Hustruens død søgtes indkredset ved at se om Jens True evt. var enkemand ved sin død 6. marts 1820. Et skifte vil nok kunne oplyse dette. I DAISY søges "København skiftekommission" Vælg: "Generalregister". Jens True ses nævnt 1820 med henvisninger til både Behandlingsprotokol og Forseglingsprotokol – begge med angivelse af protokolnr. og sidetal. Opslag i disse indscannede kilder på de angivne steder, er forgæves. Jens True ses ikke og han er mærkværdigvis heller ikke nævnt i protokollernes navneregistre. Spørgekassen kom derved til kort og må *foreløbig* lade spørgsmålet om hustruen Andrea Margarethas død stå ubesvaret.

Men vi havde alt i alt igen en fornøjelig og lærerig aften!

Referat fra medlemsmøde den 8. februar 2016. (forkortet)

I samarbejde med Lillebælt Folkeuniversitet.

Tema: ”**Helvig Pedersdatter**” ved Winni Østergaard, forfatter og journalist, Aarhus. 25 deltagere.

Af Niels Thomsen, sekretær og Jesper Ratjen, formand.

Formanden Jesper Ratjen bød velkommen og gjorde igen opmærksom på foreningens behov for, at få nyt blod til bestyrelsen.

Så tog Winni Østergaard (foto) over, og berettede om Helvig, der var aftenens hovedperson i en trilogi, men også om hvordan Winni selv, dog først i de senere år, var blevet bidt af slægtsforskning og havde udviklet sig indenfor dette felt.

"Min mor var den yngste af 11 søskende", havde Winni Østergaard altid hørt om sin mor, som hun mistede som 4-årig.

En kusine i USA var ivrig slægtsforsker, og havde nogle gange sendt slægtsoversigter på op til 14 sider; – udelukkende med navne og årstal. De var blevet "arkiveret lodret", men da kusinen på et tidspunkt skrev, at Winni's morforældre havde fået 10 børn, blev hun provokeret, da moderen angiveligt havde været nr. 11. ”Så må du selv finde det manglende barn”, svarede kusinen fra USA.

Det var dog ikke oldmoderen, Winni valgte at skrive om, men tipoldmoderen Helvig Pedersdatter, som blev hovedpersonen i en dokumentarroman-trilogi på ialt 1500 sider. Man følger Helvig gennem hele livet fra 1816 til 1898. Det er fortællingen om en helt almindelig pige, født af en ugift mor fra et indsidderhjem i en fjern egn af landet. Vi færdes blandt bønder og daglejere, husmænd og håndværkere, spindersker og fattiglemmer.

En tegning af landsbyen Refs set i fugleperspektiv, udarbejdet efter topografiske kort, hjalp med at holde oversigt over persongalleriets indbyrdes bopæle.

Og så reklamerede Winni for, at vi skulle skrive vores egen historie. Om ikke andet; så bare opregn facts. Hvor har du boet; hvor gik du i skole; hvilke interesser har du dyrket o.s.v. Det behøver man ikke at være forfatter for. Selv er hun i gang med at skrive om sin egen mor, som døde da Winni kun var 4 år. Skriv om jeres eget liv, børnebørnene vil elske det!

Bindene i Winni Østergaards trilogi om Helvig hedder:

1.del: »Helvig«, 2005 (årene 1816-1838 i Refs, Hurup, Thy) - vælg 2. udg.

2.del: »Ud og hjem. Helvigs rejseår«, 2008 (årene 1840'erne-1850'erne)

3.del: »Til deres dages ende. Helvigs liv og slægt«, 2012 (1850'erne-1898)

På *bibliotek.dk* ses, at de fås både som trykt bog, e-bog og lydbyg

Referat fra slægtstemaaften den 23. feb. 2016 (forkortet)

15 deltagere.

Tema: Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn ved Arkivleder for Lokalhistorisk Arkiv Fredericia Karsten Merrald Sørensen

Af Niels Thomsen, sekretær og Jesper Ratjen, formand.

Arkivet blev oprettet i 1973 som lokalarkiv, udelukkende bemandet med frivillige.

I 1987 blev den første arkivar fastansat, og i 1992 flyttede arkivet til nuværende adresse, Frederik III's Vej 6 (i en tidligere kittelfabrik). Samme år blev Bodil Schelde Jensen ansat som arkivar.

I 1996 overtog Jens Peter Clausager jobbet som arkivar. Han blev for 3½ år siden afløst af den nuværende arkivleder Karsten Merrald Sørensen (billedet).

I 2010 ændredes arkivet status fra at være foreningsdrevet til at være i kommunalt regi sammen med byens museer. Nu var byens historiske og museale aktiviteter samlet under én hat.

Arkivet har i det forløbne år haft 2300 gæster, optalt ud fra dem der har skrevet sig i gæstebogen. Formentlig flere, da det ikke er sikkert, at alle er lige så flinke til at skrive i bogen, som vi er - forlød det.

Her i landet har vi i princippet 3 former for arkiver.

1. *Rigsarkivet*, der udover København, har afdelinger i Odense, Aabenraa og Viborg. (Tidligere benævnt: Landsarkiv samt Erhvervsarkiv i Aarhus – nu flyttet til Viborg)
2. *Stadsarkiver*, der primært opbevarer kommunernes arkivalier samt servicerer kommunen.
3. *Lokalarkiverne*, der tager sig af byens historie. Her i Fredericia har arkivet også de tidligere sognekommuners arkivalier, samt nogle skolearkivalier.

Fredericia Lokalarkiv har i dag 3 fuldtidsansatte, en del flex-jobbere samt omkring 20-30 personer, der arbejder frivilligt med bl.a. registrering af billeder og udskrift af vejisere m.m.

De nuværende lokaleforhold er tydeligt langt fra tidssvarende. Ønskerne går i retning af en samlet løsning sammen med museerne, incl. voldanlægget. Temperatur, fugtighed og brandsikring er meget væsentlige faktorer for en ideel opbevaring af både arkivalier og arkæologiske genstande.

(Selv om arkivets bygninger for tiden kan ses sat til salg, har kommunen en uopsigelig lejekontrakt, som løber 6 1/2 år endnu. Ved et evt. salg får arkivet bare en ny husvært – forlyder det).

Et meget vigtigt arbejde i forbindelse med behandling af indkomne arkivalier er en systematisk sortering og registrering af materialet. Arkivalierne skal kunne genfindes for eftertiden, ellers er de ikke meget bevendte. Hertil benyttes et system med registrering i emnedelte "fonde":

Aviskælderen var første sted. Fredericia har i tidernes morgen haft 3 aviser: *Fredericia Avis*, en højreorienteret avis, der udkom første gang i 1849. *Socialdemokraten* og *Fredericia Dagblad* der udkom første gang i 1890, og er den eneste af de 3 aviser, der stadig eksisterer.

Magasinet på 1.sal: Rummet er tæt besat af stålreoler med arkivalierne pakket i de kendte arkivæsker. Som et eksempel på en såkaldt A-fond nævntes det meget store materiale fra 3 generationer af lokale arkitektfirmaer (Zachariassen og Jespersen). De har i stor stil præget byens bygnings-arkitektur.

Billedmagasinet. Her sikrer man sig også systematik i registreringen. Omkring 43.000 papirbilleder er scannet og opbevaret i syrefri konvolutter. Se dem på "www.arkiv.dk"

Negativkælderen omfattede negativer fra bl. a. Peter Honoré og Anna Gram. Her i kælderen holder "Lokalhistorisk Forlag" også til. De udgiver lokale bøger/skrifter. Arkivet udgiver selv "Fredericia-bogen"

Registreringsrummet var sidste sted vi så. Hertil kræves god bordplads, for at kunne arbejde med de mange indleverede arkivalier.

Efter kaffen fortalte Karsten lidt om hvad der findes på selve læsesalen.

Vejvisere og kirkebøger fra lokalområdet. Ringbind med dødsfald efter 1899 til nu, baseret på omtaler i *Fredericia Dagblad* i den periode avisen har eksisteret. Et enkelt apparat til læsning af mikrofiche har man stadig, det er dog et uddøende system. Desuden findes arkivskuffer med personnavne (fra *Fredericia Dagblad*) for perioden 1891-1970. Skufferne er opdelt i Personer, Emner og Tinglysninger. Det kan søges i "arkiv.dk"

Slægtsbøger

Arkivet har overtaget (et par hundrede) slægtsbøger udgivet af firmaet "Anearkivet", som var en efterfølger af firmaet "Dansk Slægtsforskning". (For 500 kr + 2 kr. pr kopiside kan man erhverve en kopi af de nævnte slægtsbøger. Se titlerne på "arkiv.dk". Vælg som arkiv: Fredericia Lokalhist. arkiv og søg på "Anearkivet", så ses titlerne. Enkelte titler ses også på: "Dansk slægtsforskning").

Arkivleder Karsten Merrald Sørensen er blevet bevilget et halvt års orlov fra arkivet til nye studier efter en ph.d - afhandling, han tidligere har udarbejdet. Karstens nye projekt sammenligner hvorledes købstadsborgere manifesterede sig i kirkerummet frem til 1700-årene. Det er kirkerne i Fredericia, Kolding, Vejle og Horsens, der sammenlignes.

I dag har Karsten stadig 1 måned tilbage af sit halve års orlov fra arkivet.

Referatet fra generalforsamlingen den 14. marts 2016 - kan ses på hjemmesiden.

VÆRKER VÆRD AT KENDE

»Trap: Danmark« (1. - 5. udgave)

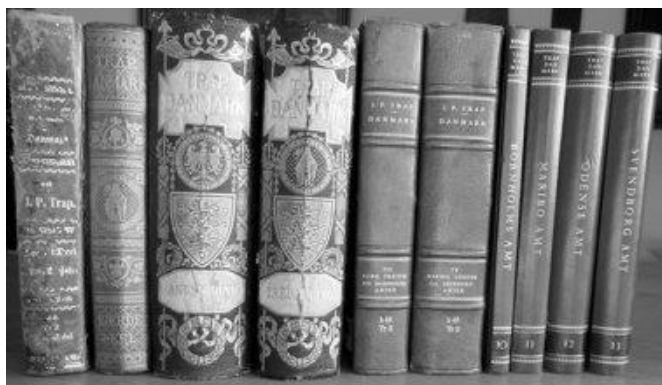
Af Jørgen Ratjen, formand TSF

»Trap" er nok kendt i forvejen af de fleste, men alligevel kan det være nyttigt at blive gjort opmærksom på de forskellige udgavers fortrin.

Værket har navn efter kabinetssekretær J.P. Trap, som 1858-60 udgav en "Statistisk-topographisk Beskrivelse af Danmark" i 5 bind + Hertugdømmet Slesvig (1861-64).

Beskrivelserne i den- og alle de senere udgaver, er baseret på den administrative inddeling: Amt, herred, sogn. For hvert oplyses om øvrige administrative tilhørsforhold.

For hvert amt angives med navn de forekommende: Købstæder, herreder, amtskommuner, valgkredse, stiftet, provstier, jurisdiktioner, udskrivningsdistriktet,

Et udsnit af bindene fra Trap:Danmark 1.-5. udgave

fysikater, lægedistrikter, amtsstuedistrikter og forligelsescommissioner. Efter denne oversigt følger fyldige beskrivelser med kortplancher og billeder, af købstæderne med areal- og bygningsstatistik samt gennemgang med beskrivelse og historie af byens offentlige bygninger og institutioner. Især kirkerne og deres inventar bliver grundigt behandlet. Befolknings- og erhvervsstatistik og til slut et afsnit om byens historie.

For hvert herred beskrives dets grænser, terræn og jordbund, areal og indbyggertal samt provsti og købstæder.

Den fyldigste del er dog: Sognebeskrivelserne. Sogn for sogn kommer vi landet igennem. Igen: grænser, terræn, jordbund, areal og indbyggertal, men vigtigt: Forekomsten af navngivne byer, bebyggelser og (større)gårde. [Dette er en meget brugbar kilde, hvis man har besvær med at tyde et stednavn i en håndskreven kilde]. Indbyggertal og erhverv. Vi får også specificeret sognets tilhør til jurisdiktioner – herunder lægdsnummer. En grundig beskrivelse af kirken og dens inventar bliver udbygget efterhånden i værkets senere udgaver. I 1. udgavens sognebeskrivelser kan være meget fyldige beskrivelser af sognets erhvervsliv, hentet fra andre kilder. *Det må stærkt anbefales, at læse disse præciseringer af erhvervudøvelsen i sognet, da de kan rumme særdeles interessante oplysninger.*

Det nævnte er i stor træk opbygningen af teksterne i alle udgaver. Meget kan findes i andre kilder, men ikke samlet og let tilgængelig, som i »Trap«.

»Trap: Danmark« er hidtil udkommet i 5. udgave (Udgivelsen af en 6. udgave er påbegyndt 2015).

De enkelte udgaver har forskellige fortrin med hensyn til tidmæssig aktualitet og fyldighed, men det der adskiller dem tydeligst (bortset fra ændringer i faktuelle forhold) er illustrationerne med kort og billeder.

Trap-værkets unikke illustrationer med kort og billeder, som ikke ses andre steder, er samtidig særdeles velegnede til illustration af slægtsbogen.

1. udg. 4 bind (1858-60), hvoraf bd. 2 og 3 hver var delt i 2 dele + Slesvig i 2 bd. (1860-64). For købstæderne: Udfoldelige kortplancher med bykort (1858-60) prydet med enkelte vignetter af kirker og offentlige bygninger samt kort over købstadens jorder. Endvidere er i sogneafsnittet indsat helsides litografier af udvalgte herregårde.

2. udg. 5 bind i 6 dele (1872-79). Amtskort som dobbelttopslag med farvemærkning af herredsgrenserne. Bykort som enkeltside over købstæderne. Adskillige xylograferede illustrationer af kirker og herregårde er indsat i teksten men samtidig er antallet af helsides litografier af herregårde stærkt forøget.

3. udg. 5 bind (1898-1906). Denne udgave tager prisen med hensyn til illustrationer. Særlig vil jeg fremhæve de tegnede gadescenarier med personer fra købstæder (ofte tegnet efter fotografi) omk.1898. Iøvrigt er illustrationsmængden stærkt forøget. Stadig især kirker (enkelte med interiør og døbefond) og herregårde. Bykortene er opdaterede til 1897-98.

Illustrationer fra »Trap: Danmark« 3.udgave

Byfogeden (?) krydser torvet i Fåborg

Ringe kirke, Gudme herred, Svendborg amt

Kjerstrup på Lolland, hvor Jespers 2xtip-oldeforældre mødte hinanden.

Vignet: Skovby herreds segl og døbefond i Skovby

Vignet: Bogense bysegl og kirke

4. udg. 9 bind (1920-32)

Stadig mange illustrationer af kirker og herregårde. Mange er erstattet af fotografier, men mange stregtegninger af de nævnte motiver er bibeholdt, måske i en ny udformning! – Og der er kommet nye til! Så 4.udgaven er også værd at konsultere. Som nyhed er sognebeskrivelserne forsynet med et lille (frimærkestort) kort, som viser sognegrænserne og den indbyrdes beliggenhed af stednavnene.

5. udg. 31 bd. (1958-72)

Værket er udvidet til også at omfatte Færøerne og Grønland med hver et bind. Desuden et Personregister-bind og et Stedregister-bind (i vores bibliotek som: L 14). Amtsinndelingen er "de gamle amter" ("Trap-amt"), som også Statens arkiver benytter, men da værkets udgivelsesperiode overskred "kommunalreformen 1. april 1970", hvor ca. 1000 sognekommuner blev sammenlagt til 275 primærkommuner, som de hidtidige købstæder også indgik i, og 25 amter blev til 14 amtskommuner, blev det nødvendigt med et særskilt Nøgle-bind, som foruden tabeller, som viser sognekommunernes tilhør i det nye system, også har amtskort med sogneinddeling; – både de gamle sognekommuner og de nye primærkommuner.

Bortset fra tegningerne af herredsseglene, er alle illustrationer fotografier. I de indledende amtsbeskrivelser er der tilføjet nogle landskabsfotos. Sognebeskrivelserne er stadig illustreret af et lille kort. En ny detalje, som kan være meget nyttig: I sognebeskrivelserne er sognets landsbyer nævnt ved navn, som kan være efterfulgt af en parentes med et "u." og et årstal; f.eks.: (u. 1793) Det betyder, at landsbyen blev udskiftet 1793.

Få nærmere oplysninger om værkets indhold og tilgængelighed som indscanninger, på: https://da.wikipedia.org/wiki/Statistisk-topografisk_Beskrivelse_af_Kongeriget_Danmark#2.

Værket kan også lånes på Folkebiblioteket, som kan skaffe det ønskede til hjemlån.

Fortsættelsen af den interessante historie om efternavne.

(Kilde: Nordisk Forskningsinstitut - fundet på Nettet).

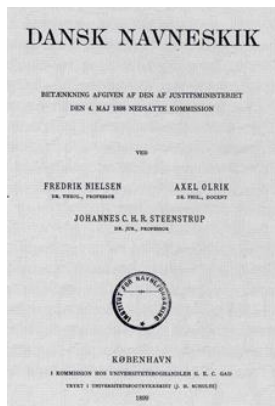

Af Kai Aurbo, redaktør

Efternavne i 1900-tallet

Som beskrevet i afsnittet om efternavne i 1800-tallet havde danskernes stereotype efternavne ført til flere forsøg på at ordne sagerne ved lov – med stærkt varierende held.

Navnesagen havde flere gange været diskuteret i Folketinget, og i 1897 fremsatte et menigt medlem af tinget det lovforslag at enhver mand eller kvinde som slægtsnavn uden betaling skulle have ret til at antage deres fars eller farfars folkelige tilnavn eller navnet på en i slægten nedarvet ejendom.

Betænkningen "Dansk Navneskik" fra 1899 er kun på 169 sider, men den er hovedkilden til vor viden om de folkelige tilnavne.

Kommissionen af 1898

Lovforslaget førte til at der året efter blev nedsat en kommission bestående af tre universitetsprofessorer der skulle undersøge "disse Tilnavnes nationale Betydning og Udbredelse". Kommissionen gik grundigt til værks ved at udsende over 100 spørge-skemaer til kompetente folk rundt om i landet om hvilke folkelige tilnavne der endnu anvendtes på stedet og efter hvilke regler.

Allerede året efter, i 1899, udkom kommissionens betænkning "Dansk Navneskik" der kort og godt fastslår at den danske navneskik "lider af at være ensformig, upraktisk og uskøn i en saadan Grad, at man vanskelig skal finde dens Lige andensteds", og som

middel til at afhjælpe denne misere foreslog den en legalisering af de folkelige tilnavne.

Men regeringen ønskede også adgang til at antage nye slægtsnavne for den del af befolkningen der ikke havde folkelige tilnavne, og en navneliste med 16.000 forslag til nye slægtsnavne blev udarbejdet. Listen bestod fortrinsvis af danske stednavne der endnu ikke var taget i brug som slægtsnavne, nordiske stednavne og nordiske slægtsnavne. En hel del "stednavne" havde de lærde forfattere selv konstrueret.

Lov om navneforandring af 1904

I 1904 blev loven om navneforandring vedtaget. For et gebyr på fire kroner kunne man få navnebevis på sit nye slægtsnavn, og navnet blev så optaget på den liste over beskyttede eller "forbeholdte" slægtsnavne som Justitsministeriet med mellemrum udsendte. Ingen andre kunne nu antage navnet uden slægtens samtykke (samtykkeparagraffen).

Men det var ikke alle slægtsnavne man kunne antage. Undtaget var navne på personer "der have gjort sig fortjente af Fædrelandet", egentlige fornavne og navne som skønnedes ikke at stemme med dansk sprogtone eller at være direkte upassende.

Samtidig indførtes beskyttelse af i forvejen eksisterende slægtsnavne, og for den oprindelige tanke om at erstatte *-sen*-navnene med de folkelige tilnavne blev denne bestemmelse fatal. De folkelige tilnavne var nemlig for en stor dels vedkommende de samme over hele landet, og det hjalp ikke at éns familie i generationer havde kaldt sig *Skov*, *Juhl* eller *Bjerre* hvis en anden familie inden 1. juli 1905 havde fået bevis på navnet som beskyttet slægtsnavn.

Loven skulle gælde i ti år. Til den tid regnede man optimistisk med at Danmark havde løst sit slægtsnavneproblem, og at alle der ønskede det, havde taget navneforandring. Men navne og navneforandring er forbundet med en mængde psykologiske faktorer som ingen havde taget højde for. Man identificerer sig med sit navn hvad enten det er et adeligt slægtsnavn eller et almindeligt *-sen*-navn, og mange mennesker drømmer ikke om at tage navneforandring.

Andre vil gerne skifte navn, men er bange for omgivelsernes reaktion når *Nielsen* bliver til *Nøkketoft*. Og endelig er der mange mennesker der gerne vil have et slægtsnavn der findes i den nærmeste familie, men som de ikke har juridisk ret til. Mange af disse mennesker fik ingen hjælp i 1904-loven og valgte følgelig at beholde deres *-sen*-navn.

Det var altså småt med interessen for navneforandring selvom nogle arbejdspladser faktisk pressede deres medarbejdere til at ændre navn. Kun godt 100 familier om året tog navneforandring. I 1912 kom endnu en navnebog med forslag til 10.000 nye

slægtsnavne, og man besluttede at forlænge lovens levetid endnu nogle år. Det har man så gjort med mellemrum indtil man i 1941 forlængede den på ubestemt tid.

Mellemnævnet

Men i mellemtiden havde slægtsnavnesagen taget en drejning der lå helt uden for myndighedernes kontrol. Allerede i slutningen af 1800-tallet var man begyndt at give sine børn *mellemnavn* ved dåben, et navn der blev indskudt mellem det sidste fornavn og efternavnet.

Mellemnævnet blev nærmest opfattet som et fornavn og var overhovedet ikke omfattet af 1904-loven. Praktisk taget alle navne kunne anvendes som mellemnavn, navne på historiske berømtheder, moderens pigenavn, faderens fornavn til piger, men væsentligst i denne forbindelse: beskyttede slægtsnavne som man ikke ellers havde juridisk ret til.

Man kunne kort sagt omgå 1904-loven på alle måder, officielt anvende hele sin navnekombination (*Peter Skovgaard Jensen*) og så i det daglige udelade *-sen*-navnet og bruge sit mellemnavn som slægtsnavn (*Peter Skovgaard*).

Ifølge loven var det forbudt uretmæssigt at anvende en anden families slægtsnavn, men passede man lidt på, gik det alligevel. Værre var det hvis man anvendte sit "ulovlige" slægtsnavn som firmanavn eller kunstnernavn, og allerværst var identifikationsproblemet: Mange mennesker anede ikke at Peter Skovgaard og Peter Jensen var én og samme person. Nu havde vi ud over slægtsnavnedilemmaet også fået et mellemnavedilemma!

Lov om personnavne af 1961

I 1961 kom den første navnelov der foruden slægtsnavne også omfattede fornavne og mellemnavne. Den nye lov opretholdt generelt 1904-lovens beskyttelse af forbeholdte slægtsnavne. Men foruden den almindelige ret til navneændring til et ikke-forbeholdt slægtsnavn blev der nu givet tilladelse til navneændring til et navn der uden at være erhvervet ved ægteskab bæres eller har været båret af en af ansøgerens forældre eller bedsteforældre.

Da langt de fleste kvinder endnu i 1961 ved indgåelse af ægteskab antog deres mands slægtsnavn, betød denne paragraf først og fremmest at børn nu havde ret til at antage deres mors pigenavn som slægtsnavn, og det er en ret som mange siden 1961 har benyttet sig af.

For første gang blev der sat grænser for mellemnævnet. Som mellemnavn blev det nu kun tilladt at give et barn faderens eller moderens mellemnavn eller et navn der uden at være erhvervet ved ægteskab bæres eller har været båret som slægtsnavn af barnets forældre eller bedsteforældre. Endelig ophævedes 1904-lovens samtykkeparagraf.

Lov om personnavne af 1981

I 1981 fik vi i Danmark en ny navnelov der åbnede øgede muligheder for ret til navneændring. Foruden retten til at antage et efternavn – den nye lovs term for slægtsnavnet – der uden at være erhvervet ved ægteskab bæres eller har været båret af ansøgerens forældre og bedsteforældre, får man nu også ret til at antage et efternavn der på samme vilkår har været båret af ens oldeforældre.

Man burde nu have mange muligheder for at finde et velegnet navn i sin nærmeste slægt dersom man ønskede at udskifte sit *-sen*-navn med et mere usædvanligt efternavn. På lignende måde får man ret til også at antage oldeforældrenes efternavn som mellemnavn, og hvis man som mellemnavn bærer et navn man ad lovens vej ville kunne antage som eneste efternavn (fx moderens pigenavn), kan man forbinde mellemnavn og efternavn med bindestreg og således få et dobbelt efternavn (*Skovgaard-Jensen*). Det indebærer bl.a. den fordel at man alfabetiseres efter det første navn i navnekombinationen.

Det var dog ikke disse bestemmelser der fik bølgerne til at gå højt om den nye lov længe før den trådte i kraft i 1982, men dens nye og utraditionelle forslag til løsningen af det danske efternavnproblem.

Ifølge 1961-loven fik hustruen ved ægteskabets indgåelse mandens slægtsnavn med mindre hun skriftligt erklærede at hun ønskede at beholde sit eget slægtsnavn. Og børnene fik automatisk faderens slægtsnavn hvad enten faderen og moderen havde fælles slægtsnavn eller ej.

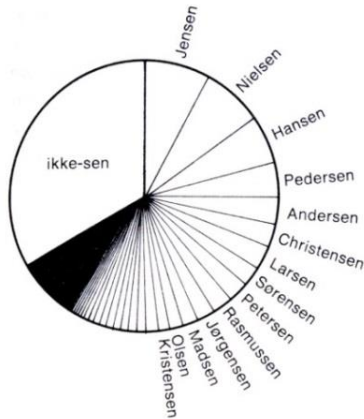
1981-loven siger derimod: Ønsker to ægtefæller samme efternavn, kan den ene ægtefælle ved anmeldelse til vielsesmyndigheden med den anden ægtefælles samtykke antage dennes efternavn, eller med andre ord: Brud og gom beholder deres eget efternavn medmindre de udtrykkelig ytrer ønske om at få samme efternavn. Har forældrene hvert sit efternavn, skal de vælge om barnet skal have det efternavn faderen eller moderen bar ved barnets fødsel. Gør de ikke det senest et halvt år efter barnets fødsel, får barnet automatisk det efternavn moderen bar ved barnets fødsel.

Disse bestemmelser er – som hele 1981-loven – først og fremmest inspireret af kvinde-bevægelsen, således at hustruen ved indgåelse af ægteskab bliver nødt til at overveje om hun vil give afkald på sit eget efternavn. Men bestemmelserne rummer også mulighed for at give Danmark en mere varieret efternavnbestand. Har den ene part et almindeligt *-sen*-navn og den anden part et mere usædvanligt efternavn, kan man vælge det sidste, hvad enten det er ægtemandens eller hustruens efternavn.

Der er aldrig ført nogen officiel statistik over 1981-lovens virkninger. Men punktundersøgelser har vist at de fleste ægtefæller stadig ønsker fælles efternavn, og det er som regel mandens efternavn der vælges, eller en kombination af parrets efternavne hvori kvindens efternavn indgår som mellemnavn. Har faderen og moderen

hvert sit efternavn, får børnene som regel faderens efternavn, ofte med moderens efternavn som mellemnavn. At ægtemanden antager hustruens efternavn, hører stadig til sjældenhederne, men det hænder.

I 1990 indførtes et gebyr på 3.000 kr. for navneændringer der skulle ske ved navnebevis. Alene i Københavns Kommune medførte det at ansøgningerne om navneændring faldt fra ca. 1800 om året til 400 i 1990. Endnu en gang havde lovgiverne skudt sig selv i foden.

Diagrammet viser *-sen*-navnenes overvægt i 70'ernes efternavnebestand. (Georg Søndergaard, *Bogen om personnavne*, 1979).

I 1970 opgjorde CPR alle danske slægtsnavne, og for første gang kunne man danne sig et overblik over den danske slægtsnavnebestand. Undersøgelsen viste at der fandtes mere end 85.000 forskellige slægtsnavne i Danmark, men den viste også at halvdelen af landets befolkning bar et af de 14 almindeligste *-sen*-navne, og at 2/3 af befolkningen bar et af de 50 almindeligste slægtsnavne hvoraf kun ganske få navne som *Møller*, *Schmidt*, *Lund*, *Holm*, *Østergaard* og *Kjær* er ikke-*-sen*-navne.

Danmark var faktisk det land i Europa hvor procentdelen for de mest almindelige slægtsnavne var højest. Undersøgelsen viste således med al tydelighed at flere århundreders bestræbelser på at give den danske befolkning en mere varieret slægtsnavnebestand var blevet en begrænset succes.

Literaturhenvisning

- Per Billesø: *20.000 slægtsnavne i Danmark*. Værløse 1999.
- John Kousgård Sørensen: *Patronymer i Danmark I-II*. Kbh. 1984-97.
Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning nr. 23 og 36.
- Eva Villarsen Meldgaard: *Navnemode og modenavne*. 2. udgave. Kbh. 1993.
- Michael Lerche Nielsen: *Hvad skal barnet hedde?* Kbh. 2006.
- Georg Søndergaard: *Bogen om personnavne*. Kbh. 1979.
- *Danske efternavne*. 2. udgave. Kbh. 1991.
- Alfred Thomsen: *Vore Slægtsnavne*. Kbh. 1945.

Læs, i næste nummer af *Slægts-Tidende*, afslutning på denne serie om efternavne, "Efternavne i det nye årtusinde".

Husk KONTINGENTBETALING for sæsonen 2016-17.

Medlemskab for enkeltpersoner: 200 kr. og par: 280 kr. kan betales pr. giro/netbank eller sparekasse på foreningens konto i

Middelfart Sparekasse: Reg.nr.: 0755 Konto nr.: 3223 067 866

og skal være foretaget senest 1.sept. 2016 (Husk at anføre dit navn)

NB! Kontant betaling til Kassereren enten ved »Sensommerudflugten« eller på 1. foredragsmødedag mandag d. 12. september accepteres dog som rettidig betaling.

Bemærk: Efter 2 måneders manglende betaling slettes man som medlem (Vedtægtens § 4).

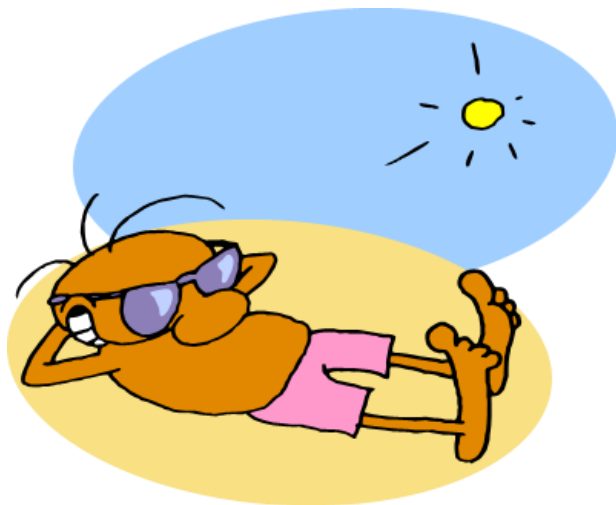
Hvis du ikke ønsker at fortsætte som medlem eller ændrer adresse, giv da venligst kassereren (Jonna Qvortrup) besked: jonnaqvortrup@hotmail.com

Foreningen ser det som en fordel, at have medlemmernes e-mail adresse, så hvis du ikke allerede har afgivet en, bedes du venligt gøre det til Jonna.

Den nye bestyrelse

Bagest: Kai Aurbo, Jens Chr. Bruun-Toft, Jesper Ratjen, Niels Thomsen
Forrest: Hanne Olsen, Bente Mikkelsen, Jonna Qvortrup

Alle medlemmerne ønskes en rigtig god sommer og husk at reservere lørdag den 10. september 2016 til foreningens sensommerudflugt, der i år går til Sønderjylland

A black and white cartoon illustration of a man lying on his back, wearing a striped long-sleeved shirt and checkered trousers. He is holding a small plant in his hand. Below the illustration is the text "MV-TRYK a/s" in a bold, sans-serif font. Underneath that is the address and contact information: "Værkstedvej 28 · Postbox 68 · 5500 Middelfart" and "Tlf. 64 41 15 62 · Fax 64 41 17 29".

MV-TRYK a/s
Værkstedvej 28 · Postbox 68 · 5500 Middelfart
Tlf. 64 41 15 62 · Fax 64 41 17 29